

Evropská unie
Evropský sociální fond
Operační program Zaměstnanost

Tematický výzkum

Kvantitativní sonda v sociálně vyloučených lokalitách ve Štětí

T. Smékalová, L. Sál

červenec 2020

Text neprošel jazykovou korekturou

MINISTERSTVO
PRO MÍSTNÍ
ROZVOJ ČR

Agentura
pro sociální začleňování

Tento materiál vznikl za finanční podpory Evropského sociálního fondu prostřednictvím Operačního programu Zaměstnanost v rámci projektu „Systémové zajištění sociálního začleňování“, registrační číslo projektu: CZ.03.2.63/0.0/0.0/15_030/0000605

Obsah

Cíl a metodologie šetření.....	2
Etika šetření.....	2
Limit sběru	2
Sociodemografické ukazatele respondentů výzkumu	3
Bydlení	4
Spokojenost obyvatel SVL v oblasti bydlení	6
Zaměstnanost	8
Veřejně prospěšné práce	10
Rodina, a volný čas	11
Prevence kriminality a pocit bezpečí.....	13
Problematika závislostí	14
Potravinová banka organizace Naděje	14

Cíl a metodologie šetření

Cílem kvantitativní sondy bylo popsat stav v sociálně vyloučených lokalitách 1. Máje 597 a 1. Máje 598 a ubytovny Palackého ve Štětí na jaře 2019. Tento popis cílil především na problematiku bydlení, zaměstnanosti, pocitu bezpečí, ale i volného času místních obyvatel. Součástí šetření byla i sociodemografická deskripce obyvatel výše uvedených lokalit.

Ke zjištění těchto cílů byla zvolena metoda **kvantitativního sběru dat**, a sice formou **dotazníkového šetření**. Samotný dotazník obsahoval 45 základních otázek, které byly rozděleny do několika témat.¹

První verze dotazníku byla pilotně otestována v terénu na vybraném vzorku domácností z důvodu zachycení případných nadbytečných otázek, přeformulování stávajících otázek či k zaznamenání potenciálu pro vytvoření nových. Pilotní dotazník byl konzultován s členy sociálního odboru města Štětí, kteří se k němu vyjádřili a jejichž připomínky přispěly k vytvoření pro obě strany uspokojivé finální verze dotazníku.

Celkem se na jaře 2019 uskutečnilo 11 výzkumných výjezdů, a to v různé dny v týdnu a v různých časech, při nichž bylo realizováno šetření v 50ti domácnostech. **Proběhlý výzkum byl využit nejenom k získání popisu situace ve štětínské SVL na jaře 2019, ale i jako materiál pro tvorbu evaluační zprávy Agentury z června 2019.**

Etika šetření

Veškeré informace a údaje použité v této zprávě byly získány se souhlasem respondentů, kteří byli informováni o účelu sběru dat a způsobu jejich dalšího využití. Statistická data jsou uváděna v agregované podobě tak, aby byla zachována ochrana osobních údajů dotazovaných osob. Data byla za účelem ochrany respondentů anonymizována.

Při své práci se výzkumníci ASZ řídí **Etickým kodexem výzkumníků Agentury pro sociální začleňování**, který ukotvuje mimo jiné práci s citlivými daty či nestrannost vůči subjektům v terénu. Ve zprávách o výsledcích výzkumníci v ASZ jasně rozlišují mezi poznatky zjištěnými od participantů, svou interpretací těchto poznatků a jakýmkoliv doporučeními na nich založenými. Použití tohoto kodexu mj. znamená, že v šetření není narušeno soukromí a důstojnost participantů a participantů byli vždy informováni o smyslu výzkumu.

Limit sběru

Největším limitem sběru byla nemožnost 100% naplnění náhodného výběru domácností. I přes snahu o oslovování každé druhé domácnosti se nepodařilo tento plán naplnit, a to především z důvodů odmítnutí participace těchto domácností na výzkumu.² Kvantitativní

¹ Mezi tyto tematické celky patřily kapitoly: bydlení, zaměstnanost, rodina a volný čas

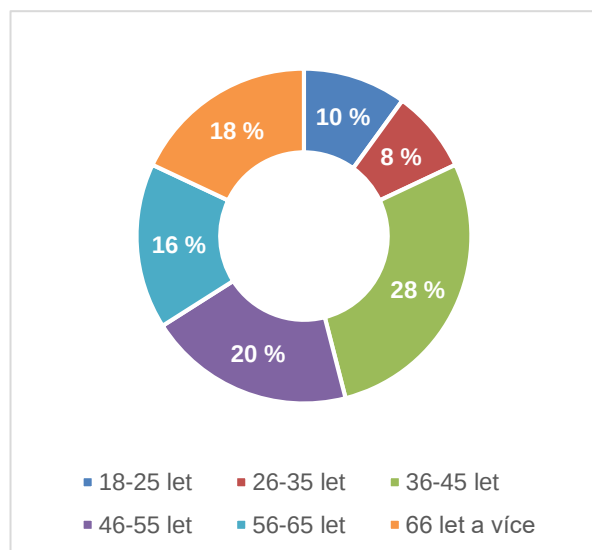
² Míra participace na šetření variovala dle jednotlivých domů, například v ubytovně v Palackého ulici byli velmi ochotní spolupracovat na dotazníku s nízkou mírou odmítnutí, což mohlo být způsobeno charakterem tohoto zařízení. Jednopokojové ubytovací jednotky, dlouhé chodby a mnohdy otevřené dveře pokojů do chodby vytvářely v domech velmi otevřené prostředí. Opačným příkladem může být dům č.p. 598 v ulici 1. Máje, kde je třetí patro zcela uzamčeno a přístup do něj mají pouze nájemníci, a to bez výjimky, o čemž výzkumníky informoval místní domovník.

sonda také neměla ambici ověřit předem zvolené hypotézy, ale v duchu své metodologie pouze nasbírat hodnoty předem zvolených témat. Výzkumníci se dále potýkali s problematikou konceptualizace pojmu *domácnost*, která byla v zadání tohoto výzkumu předmětem dotazování. Domácnost ve většině případů lze označit za jednotlivce či skupinu obyvatel žijících společně v jedné ubytovací jednotce. Tato definice pro účely tohoto výzkumu nestačila, jelikož na ubytovně v Palackého ulici je možné sdílet pokoj se spolubydlícím, který je člověku přiřazen. Z tohoto důvodu se výzkumníci řídili formou placení nájmu. Pokud je nájem placen každým z nájemníků ubytovací jednotky zvlášť, byl chápán jako samostatná „domácnost“.³

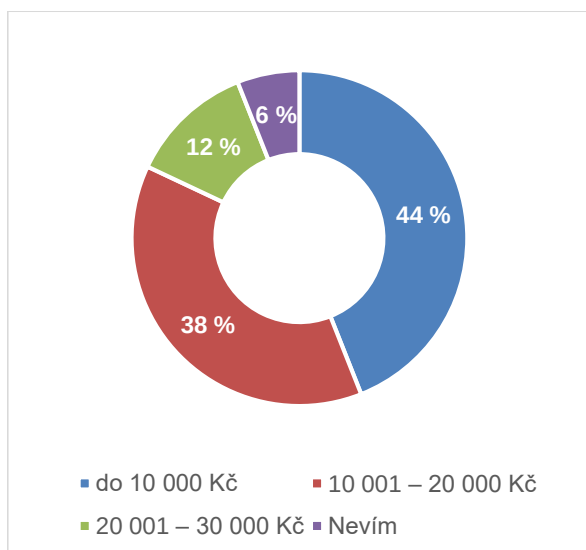
Sociodemografické ukazatele respondentů výzkumu

- Mezi 50 respondenty, zástupci domácností, bylo 29 žen (58 %) a 21 mužů (42 %).
- Nejsilnější kohorta respondentů byla ve věku 36-45 let a po nich věková skupina 46-55 let.
- Naprostá většina dotázaných má trvalé bydliště ve Štětí.
- 62 % respondentů bylo neromského původu.⁴
- Z hlediska příjmů domácnosti respondenta⁵ jsou nejpočetněji zastoupeny domácnosti s příjmem do 10 000 Kč za měsíc (44 %). Dalších 38 % vypovědělo, že se jejich měsíční příjem pohybuje od 10 001 Kč do 20 000 Kč.

Graf 1: Věk respondentů

Graf 2: Příjmy respondentů

Zdroj: Výsledky terénního šetření ve Štětí, jaro 2019

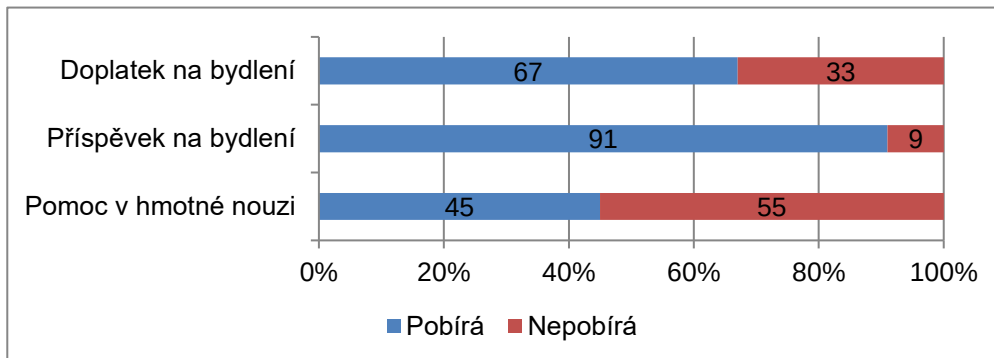
³ A naopak, pokud se jednalo o nájemníky, kteří si nebyli přiřazeni, a tedy platili nájem za pokoj dohromady, byly např. údaje o příjmech jejich domácností sčítány s příjmovou částkou spolubydlícího.

⁴ Tento údaj byl sbírán vnějším připsáním etnicity ze strany výzkumníka.

⁵ Jak bylo popsáno výše, příjmy byly posuzovány vždy za celou domácnost. V minimech případů, kdy 2 vzájemně si cizí lidé sdíleli na ubytovně jeden pokoj, rozhodoval způsob placení nájmu. Pokud každá osoba platila nájem zvlášť, byla pro účely dotazníku chápána sice jako dvoučlenná, avšak byl zohledněn příjem pouze jedné, dotazované osoby.

Téměř polovina dotázaných domácností v sociálně vyloučených lokalitách ve Štětí (45 %) využívá pomoc v hmotné nouzi. Nejčastější využívanou nepojistnou sociální dávkou je v dotazovaných domácnostech příspěvek na bydlení (91 %). Dopltek na bydlení pak pobírá 67 % dotázaných domácností.

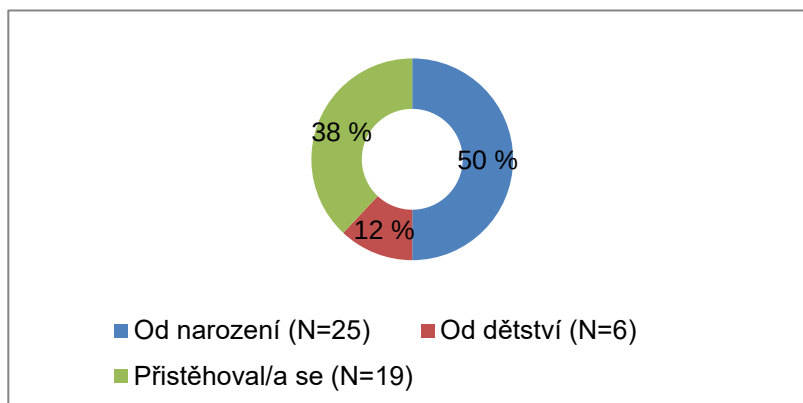
Graf 3: Distribuce pobírání sociálních dávek mezi těmi, kteří pobírají alespoň jednu sociální dávku

Zdroj: výsledky terénního výzkumu, jaro 2019

Podíl respondentů narozených ve Štětí byl přesně poloviční, 12 % žije ve městě od dětství a zbylý podíl respondentů se přistěhoval v průběhu let. Naprostá většina dotázaných měla ve Štětí trvalé bydliště.

Graf 4: Původ respondentů

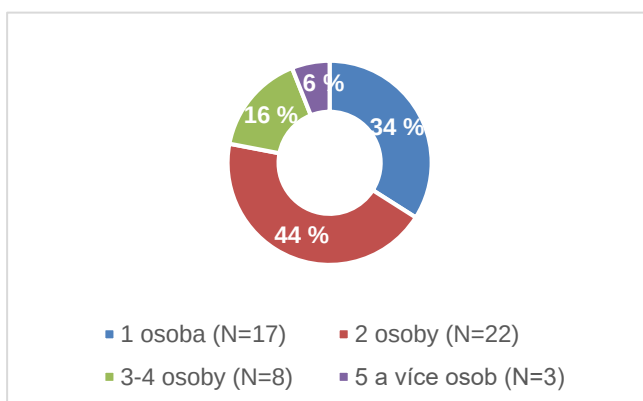

Zdroj: výsledky terénního výzkumu, jaro 2019

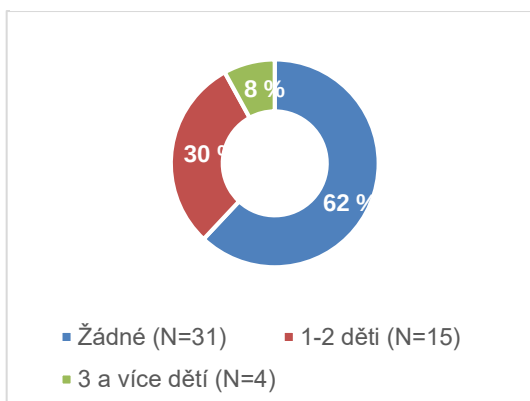
Bydlení

Z výsledků dotazníkového šetření vyplynulo, že 68 % dotázaných domácností z této lokality žije v 2pokojovém bytě, zbylých 32 % pak v jedné místnosti. Nejvíce oslovených domácností této lokality (44 %) je tvořena dvěma členy, druhou nejpočetnější skupinou dotázaných domácností v zastoupení 34 % byli respondenti, kteří tvoří jednočlennou domácnost. V 16% zastoupení byly domácnosti v počtu 3-4 osob a v 6% zastoupení pak domácnosti 5 a více členné. Do tohoto celkového počtu osob byly započítávány i děti žijící v jedné domácnosti s dotazovaným. Nejvíce respondentů (62 %) uvedlo, že v domácnosti nebydlí žádné děti, 30 % dotázaných uvedlo pobyt 1-2 dětí, a 8 % 3 a více dětí.

Graf 5: Počet osob v domácnosti

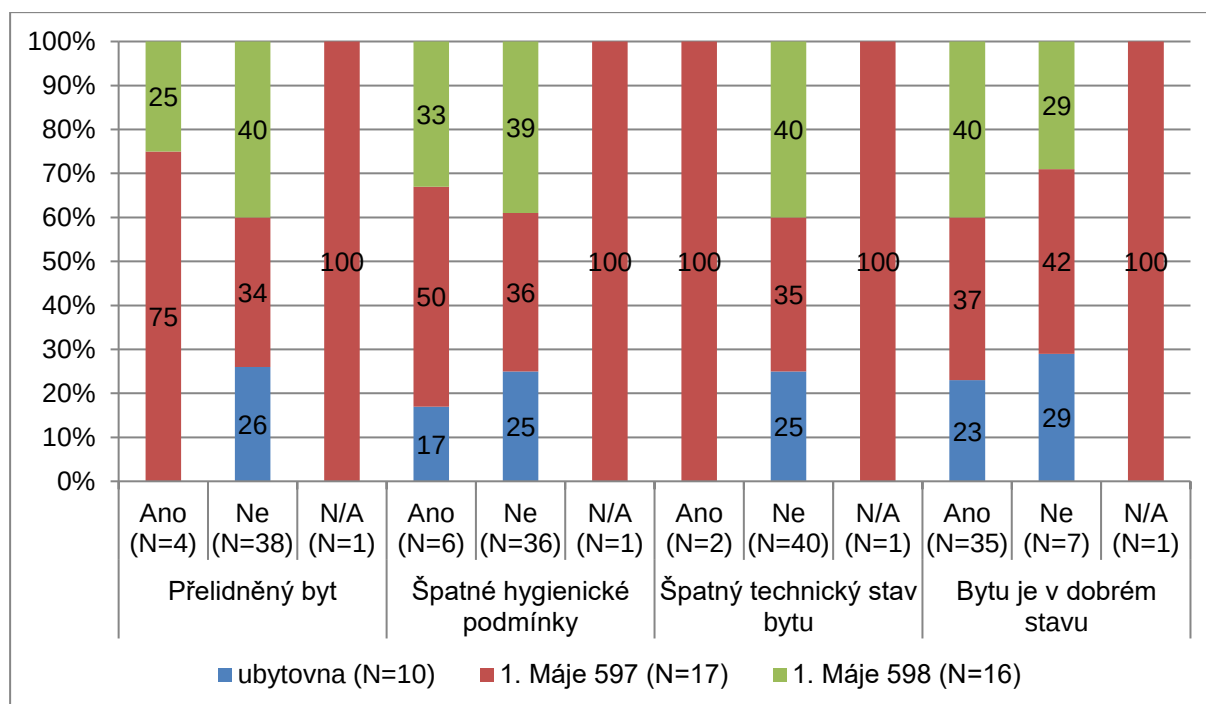
Graf 6: Počet dětí v domácnosti

Zdroj: výsledky terénního výzkumu, jaro 2019

Následující graf 7 zachycuje odlišnosti výpovědí týkající se stavu bytů dle domu, ve kterém respondenti bydlí. Z tohoto grafu lze říci, že svůj byt za „byt v dobrém stavu“ označilo nejvíce respondentů bydlících na ubytovně a v domě 1. Máje 598. Oproti tomu v bytech na adrese 1. Máje 597 bylo označeno nejvíce bytů za přelidněné, nejčastěji ze všech ostatních domů zde byly shledávány špatné hygienické podmínky a také špatný technický stav bytu.⁶

Graf 7: Stav bytu podle domu, v němž respondent bydlí

Zdroj: výsledky terénního výzkumu, jaro 2019

⁶ V případě citlivých otázek na špatné hygienické podmínky jako např. výskyt plísní, či dokonce parazitů, může často docházet k nepřiznání takových podmínek ze strany dotazovaného, které však mají zásadní vliv na kvalitu jeho života. Více domácností v dotazníku uvedlo, že jejich byt je v dobrém stavu, avšak při dalších setkávání například uvedli, že se doma potýkají s přítomností štěrnic a plísní.

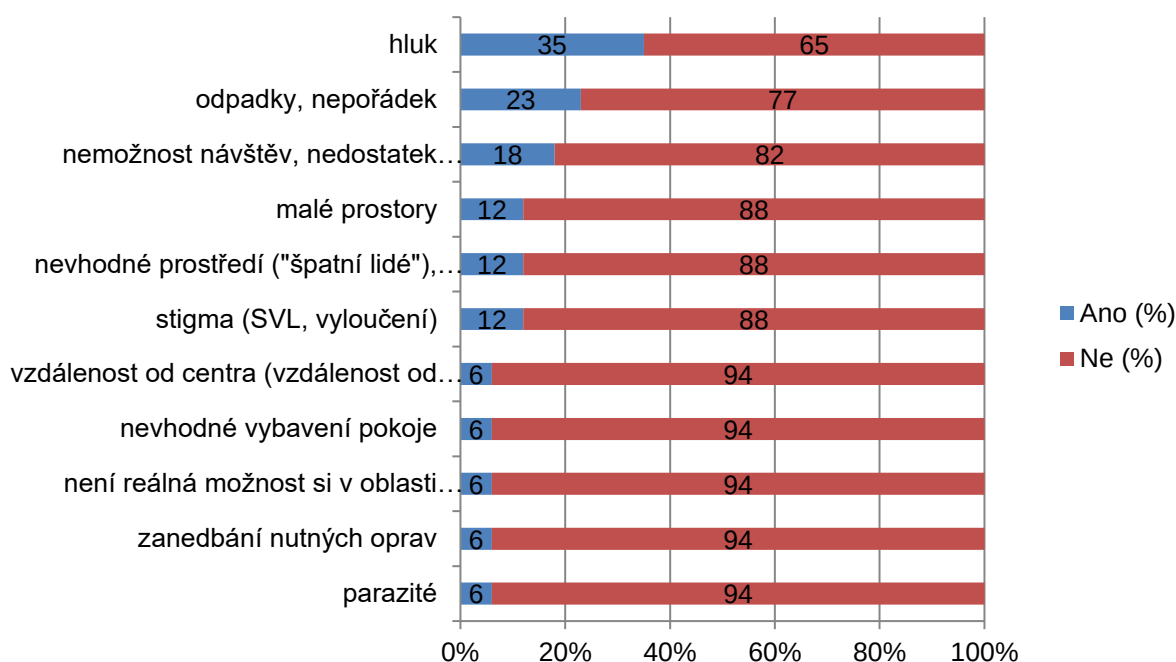
Spokojenost obyvatel SVL v oblasti bydlení

První otázkou v rámci zjištění spokojenosti obyvatel SVL byla otázka na spokojenost respondenta s jeho bydlením ve Štětí jako takovém. Otevřenost této otázky a přenechání interpretace tohoto dotazu na dotazovaném bylo záměrem, sloužila ke zjištění obecné spokojenosti ve městě.

46 % z celkového vzorku vyjádřilo svou spokojenost s bydlením ve Štětí, 20 % se vyjádřilo negativně a 34 % vybralo odpověď „napůl“. Mezi nejčastěji artikulované důvody patřila nespokojenost s nadměrným hlukem, s velkým množstvím odpadků či nepořádku, ať už v okolí domu, či v jeho prostorách. Na ubytovně Palackého se pro několik respondentů jevil jako nejpalčivější problém nedostatek soukromí spojený s nemožností návštěv, které dle výpovědí značně komplikují život na ubytovně a vedou k pocitu nadměrného dozoru nad jeho obyvateli.

Mezi méně častými odpověďmi se pak objevovaly stížnosti na malé prostory, na špatné sousedské vztahy a nevhodné prostředí či respondenti zmínili nespokojenost se stigmatem, které se váže k bydlení právě v této lokalitě. Nejvíce nespokojenými s bydlením ve Štětí byli respondenti z domu 1. Máje 598, zatímco nejméně nespokojených bylo na ubytovně Palackého.

Graf 8: Důvody, proč jsou respondenti s bydlením ve Štětí spokojeni napůl (N = 17)

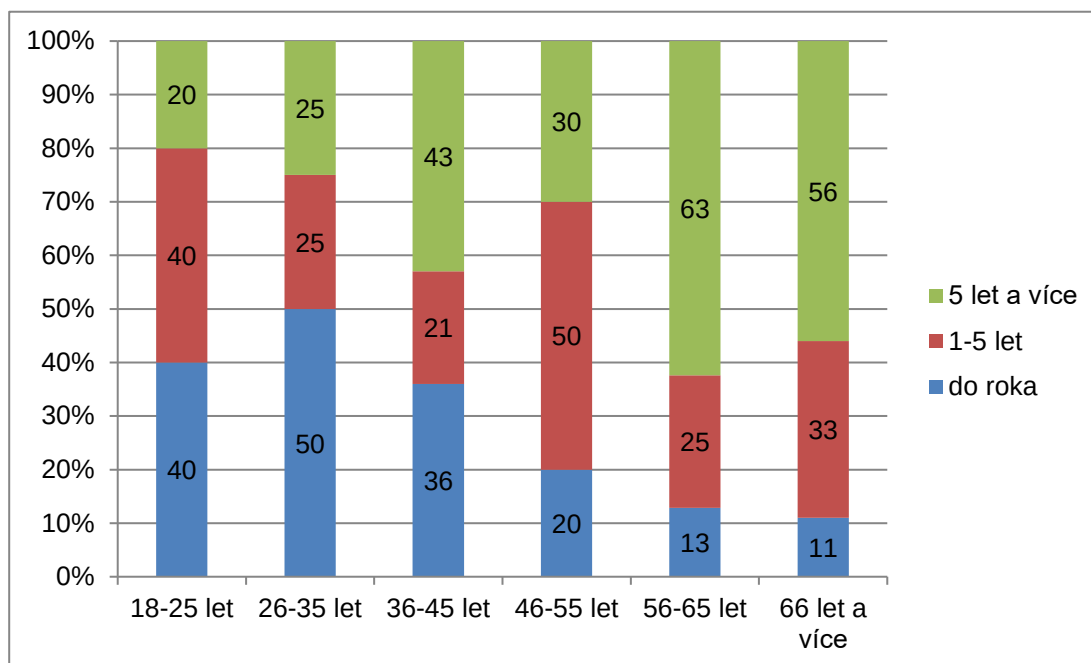

Zdroj: výsledky terénního výzkumu, jaro 2019

Procentuální podíly mladých rodin, o kterých byla řeč výše, lze sledovat v tabulce, která propojuje proměnné "věk" a "délka bydlení". Tabulka hovoří o 40 % respondentů v rozmezí 18-25 let věku žijících v lokalitě do 1 roka, a dále 40 % žijících do 5 let. Z další věkové skupiny 26-35 let žije přesně polovina dotázaných v lokalitě maximálně 1 rok. V případě věkové skupiny 56-65 let na stejném místě žije 63 % z dotázaných 5 a více let, a seniorů ve věku 66 let a více také více než polovina (56 %). Lze tedy usoudit,

že dle výsledků tohoto šetření se fluktuace obyvatel těchto domů snižuje úměrně s jejich věkem.

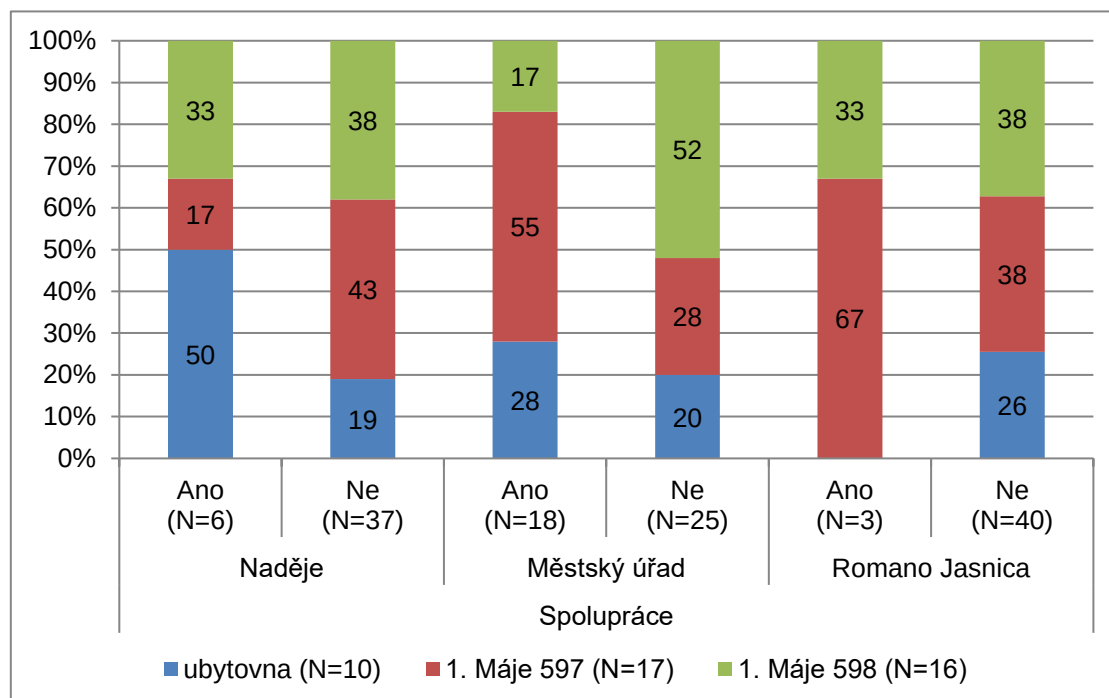
Graf 9: Délka bydlení v daném bytě podle věku

Zdroj: výsledky terénního výzkumu, jaro 2019

Z výsledků dotazníkového šetření vyplynulo, že 60 % dotázaných spolupracuje s nějakou institucí, která jim pomáhá v řešení problematiky bydlení. Zbývající účastníci výzkumu, kteří vypověděli, že nespolupracují při řešení bydlení se sociálními pracovníky, uvedli, že z jejich strany nevidí potřebu spolupráce, a že si své problémy vyřeší sami. Největší podíl domácností (67 %), které s nějakou organizací spolupracují, spolupracují se sociálním odborem městského úřadu, 27 % dotázaných využívá při řešení bydlení sociálních služeb od organizace Naděje a zbylým 10 % pomáhá v této oblasti organizace Romano Jasnica.

Graf 10: Odpovědi na otázku „Spolupracujete při řešení bydlení se sociálními pracovníky z následujících institucí?“

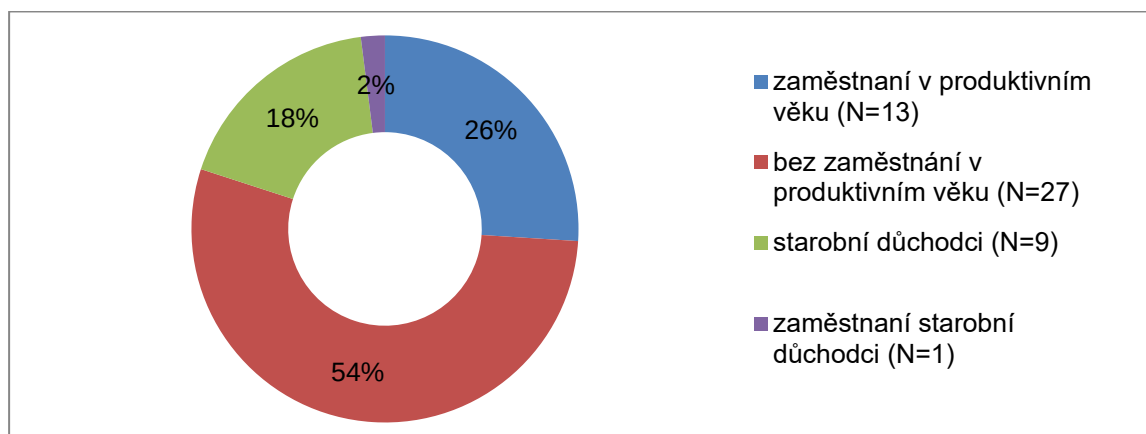

Zdroj: výsledky terénního výzkumu, jaro 2019

Zaměstnanost

Z výsledků dotazníkového šetření vyplynulo, že je aktuálně zaměstnáno nějakou formou pracovně právního vztahu⁷ přesně třetina osob v produktivním věku⁸, dvě třetiny osob v produktivním věku uvedly opak. Sem ale spadají všechny osoby na mateřské, nezaměstnatelní ze zdravotních důvodů či případně osoby participující na „práci na černo“. 18 % respondentů spadá do kategorie starobní důchodce bez dalších příjmů a jedna osoba spadá do kategorie zaměstnaný starobní důchodce.

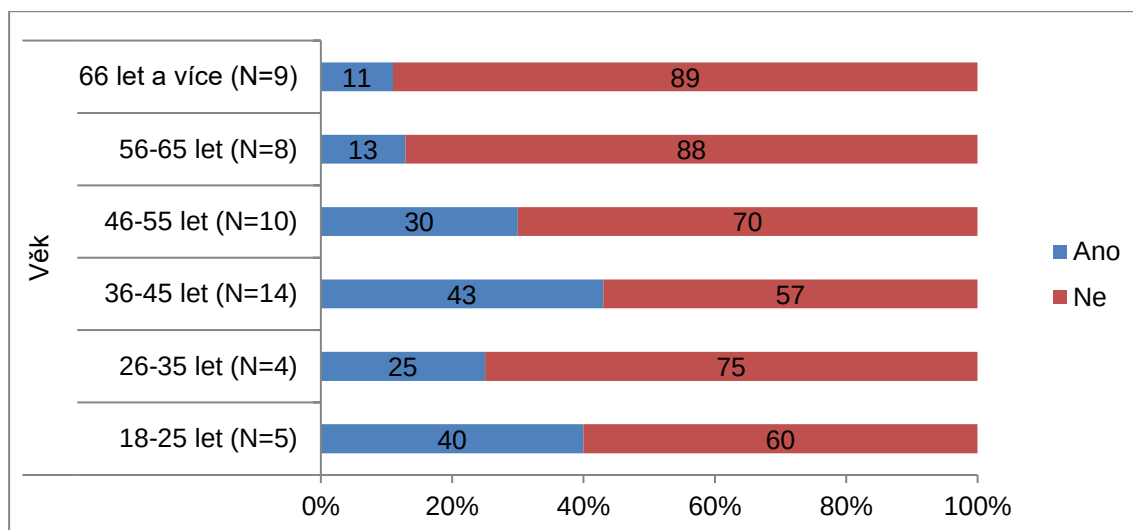
Graf 11: Aktuální zaměstnanost respondentů

Zdroj: výsledky terénního šetření, jaro 2019

Následující graf č. 12 ukazuje distribuci zaměstnaných osob napříč věkovými kohortami respondentů.

Graf 12: Aktuální zaměstnanost dle věku

Zdroj: výsledky terénního šetření, jaro 2019

⁷ V nabídce byly: Pracovní smlouva / Na dohodu / Brigáda / Jiné

⁸ Tato kategorie byla vytvořena čistě podle uvedeného věku respondenta. Uvedl-li že je mu 65 let a více, tak automaticky byl zařazen do kategorie starobní důchodce nezávisle na genderu respondenta.

Ekonomická aktivita je tak nejčastější u věkové kohorty 36-45 lety a poté u nejmladší skupiny mezi 18-25 lety.⁹

Podoba pracovního úvazku u zaměstnaných respondentů variovala, nejčtenější však byla **pracovní smlouva**, poté následovaly shodně **práce na dohodu** a **brigáda**¹⁰.

Tabulka 1: Pracovní úvazky zaměstnaných respondentů – absolutní čísla

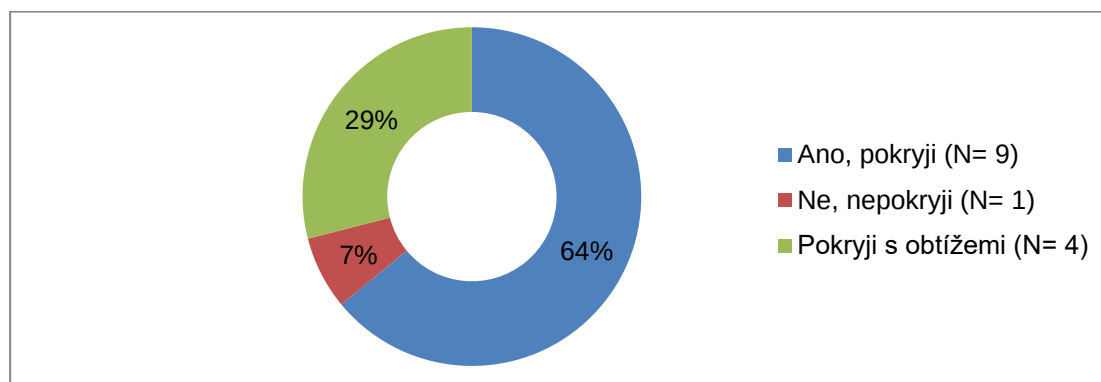
Formát pracovněprávního vztahu	počet
Na pracovní smlouvu	8
Na dohodu	3
Brigádně	3
Jinak	1

Zdroj: výsledky terénního šetření, jaro 2019

Zaměstnaní pracovali nejčastěji ve Štětí a jeho blízkém okolí na nízkokvalifikovaných pozicích (uklízečka, ostraha, dělnické pozice) či dojížděli do Prahy a dalších měst za vyššími výděly na podobných pozicích. Relativně častější, než je v běžné populaci v ČR¹¹, byly mezi zaměstnanými respondenty zkrácené úvazky.

Následující graf č. 13 ukazuje odpovědi zaměstnaných respondentů na dotaz, zdali jim jejich výdělek poskytuje dostatečný příjem na to, aby jím pokryli náklady na domácnost. Zde se ukazuje, že mírná většina domácností (64 %) svým výdělkem pokryje náklady na provoz domácnosti. 29 % respondentů odpovědělo, že má obtíže pokrýt náklady domácnosti příjmy ze svého zaměstnání a 7 % není s to pokrýt náklady své domácnosti svými příjmy ze zaměstnání.

Graf 13: Procentuální podíl domácností, které svým výdělkem v zaměstnání pokryjí náklady své domácnosti

Zdroj: výsledky terénního šetření, jaro 2019

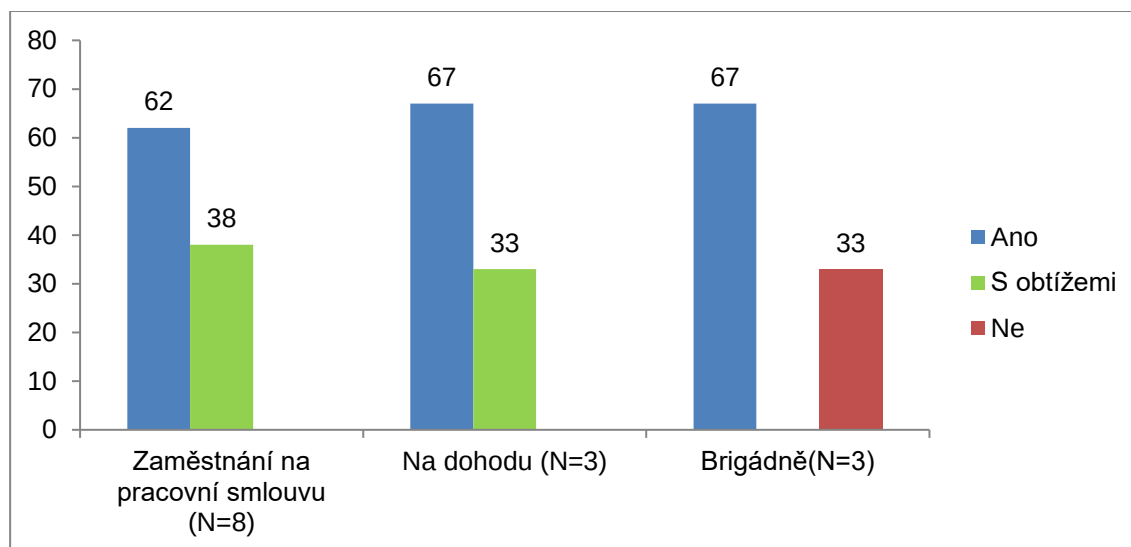
⁹ Propad u kohorty mezi nimi, věk 26-35, se dá vysvětlit několika způsoby. Nejpravděpodobnější bude kombinace malého vzorku a doby, kdy byla řada šetření prováděna. Snadno totiž mohlo dojít k tomu, že výzkumníkům otvíraly matky s dětmi, které momentálně nepracují, ale byly ochotny se šetření účastnit.

¹⁰ Jeden respondent uvedl, že je zaměstnan jak na pracovní smlouvu, tak má ještě jiný, specifický, pracovní úvazek. Proto počet pracovněprávních vztahů převyšuje počet zaměstnaných respondentů o jedna.

¹¹ <https://ec.europa.eu/eurostat/en/web/products-eurostat-news/-/DDN-20180608-1>

Graf č. 13 ukazuje distribuci jednotlivých odpovědí ohledně pokrytí nákladů domácnosti podle pracovněprávního vztahu respondenta. Je tak patrné, že i když někteří jedinci vyžijí i s pouhou brigádou či prací „na dohodu“, tak je v každé skupině, včetně pracujících na smlouvu, značné množství těch, kteří nejméně s obtížemi vyžijí ze svého příjmu v práci. Tato situace bývá nazývána „pracující chudoba“ a lidé, kteří ji zažívají, tvoří více než třetinu všech dotázaných „pracujících“ domácností. Formát otázky ale nezahrnoval dotaz na „doplňování rozpočtu“ z jiných zdrojů, jako například sociální dávky, renty a podobně.

Graf 13: Pokrytí nákladů domácnosti v závislosti na podobě pracovněprávního vztahu

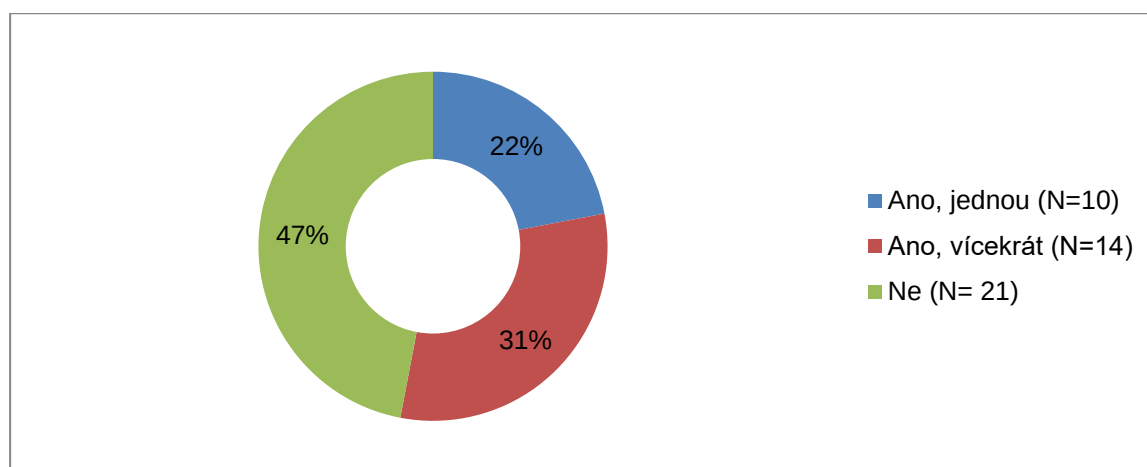

Zdroj: výsledky terénního šetření, jaro 2019

Veřejně prospěšné práce

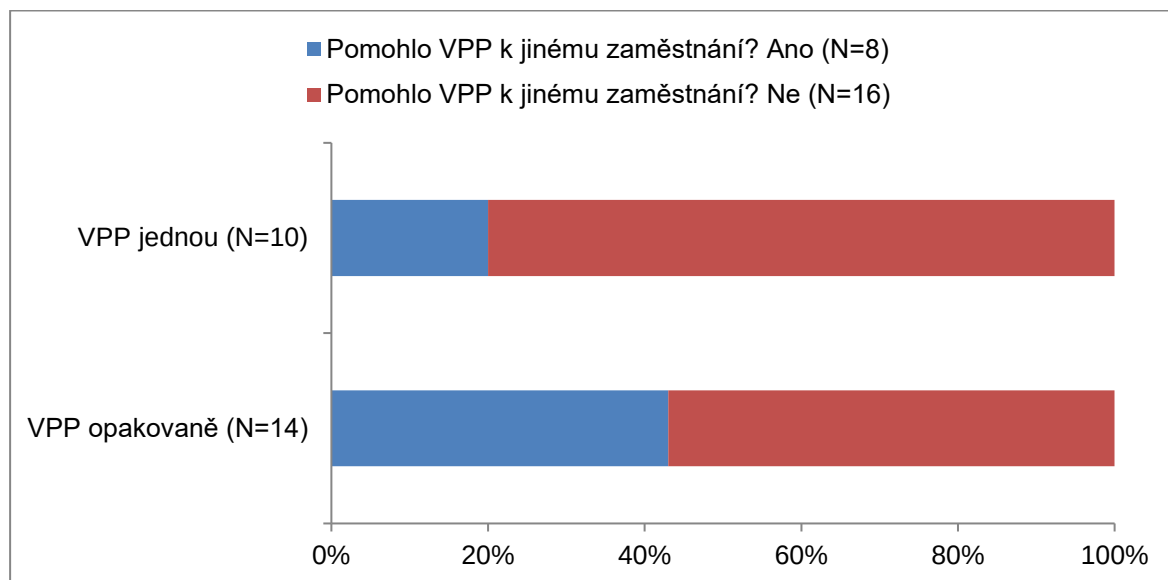
Zkušenost s tím, být zaměstnán na **veřejně prospěšné práce** (dále jen VPP), vyjádřila mírně nadpoloviční většina dotázaných domácností. Navíc se ukázalo, že z těch, kteří na VPP nastoupili, jich více než polovina během svého života nastoupila na VPP opakovaně.

Graf 14: Zkušenost s veřejně prospěšnými pracemi

Z následujícího grafu č. 15 vyplývá, že lidé, kteří absolvovali VPP opakovaně, častěji uváděli, že jim VPP pomohlo k jinému zaměstnání

Graf 15: Vliv opakovaného zaměstnání na VPP na získání jiného zaměstnání

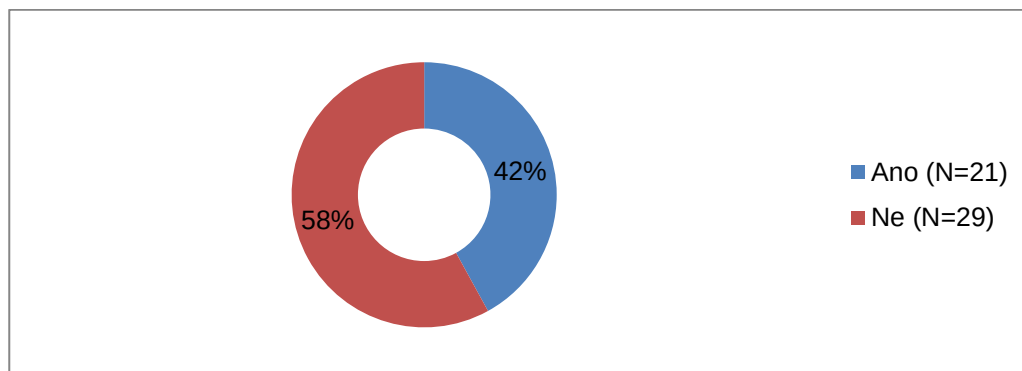

Zdroj: výsledky terénního šetření, jaro 2019

Rodina, a volný čas

Z dotazníkového šetření vyplynulo, že ve 42 % dotazovaných domácnostech žije alespoň jedno malé dítě.¹² V případě témat jako je navštěvování veřejných hřišť či kroužků byly vynechány domácnosti s batolaty, protože výzkumné otázky nebyly relevantní vzhledem k věku dítěte.

Graf 16: Domácnosti s malými dětmi

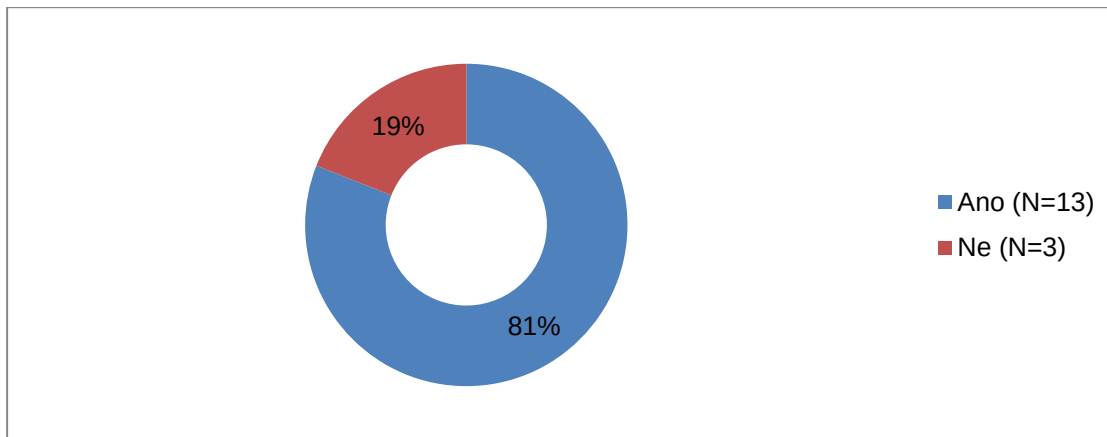

Zdroj: výsledky terénního šetření, jaro 2019

¹² Dospělé děti respondentů, byly-li součástí domácnosti, byly označeny jako dospělí členové domácnosti.

Graf č. 17 ukazuje počet rodin s dětmi podle toho, jestli posílaly své dítě či děti do mateřské školy.

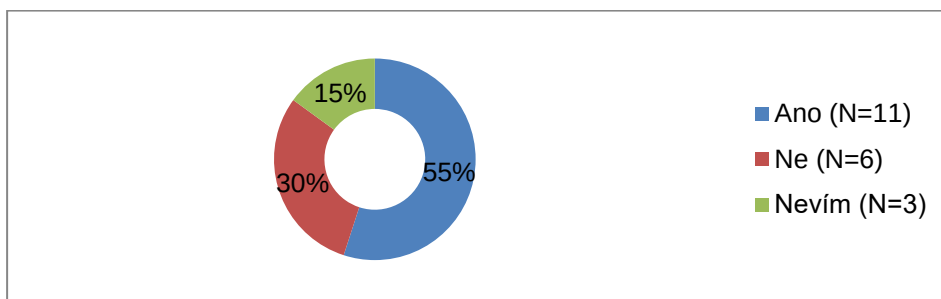
Graf 17: Počty domácností s dětmi, které své děti posílaly do mateřské školy

Zdroj: výsledky terénního šetření, jaro 2019

Graf č. 18 zobrazuje odpovědi respondentů s dětmi, kteří se měli vyjádřit k tomu, zda se zlepšily pro děti možnosti trávení volného času venku. Na to mírná většina lidí odpověděla, že se možnosti pro děti zlepšily. 15 % dotázaných domácností s dětmi nebylo s to zhodnotit změnu a téměř třetina se vyjádřila tak, že ke zlepšení nedošlo.

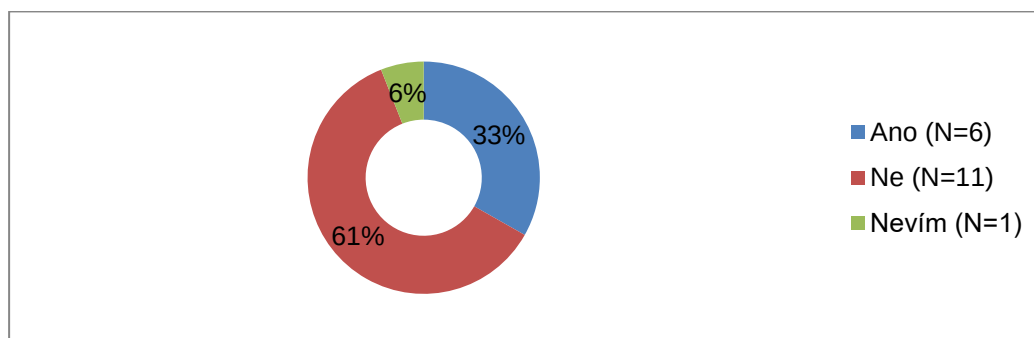
Graf 18: Nastalo v posledních dvou letech zlepšení možností trávení volného času venku pro děti?

Zdroj: výsledky terénního šetření, jaro 2019

Následující graf č. 19 popisuje využívání nově zpřístupněného školního hřiště za jednou ze základních škol. Zde přesně třetina respondentů odpověděla kladně, tedy že jejich dítě či děti toto hřiště využívá, zbytek řekl, že jeho děti na hřiště nechodí či že neví, jestli na toto hřiště dochází.

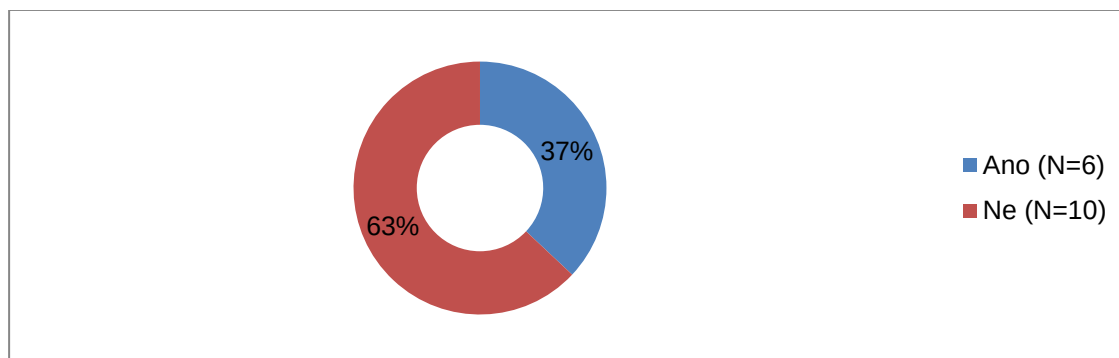
Graf 19: Využívají vaše děti nově zpřístupněné školní hřiště

Zdroj: výsledky terénního šetření, jaro 2019

Další graf č. 20 ukazuje, že více než třetina všech dotázaných rodin s dětmi, má potomky, kteří navštěvují Otevřený klub¹³. Jako nejčastější pozitivum tohoto klubu byla uváděna možnost volně využívat počítače, stolní fotbal či zde i nestrukturovaně trávit volný čas.

Graf 20: Využívají vaše děti Otevřený klub mládeže (Zulu)?

Zdroj: výsledky terénního šetření, jaro 2019

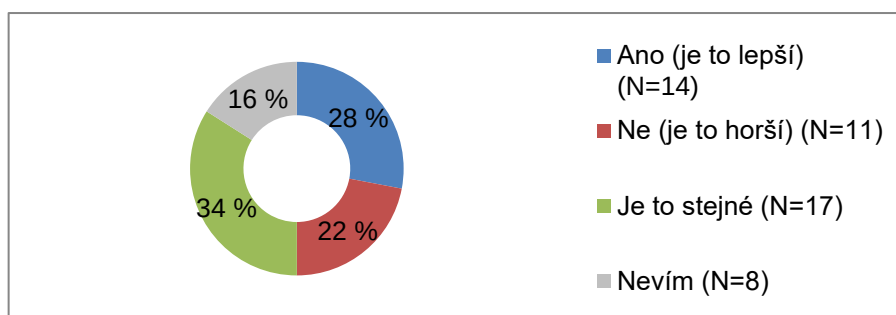
Prevence kriminality a pocit bezpečí

Na dotaz, zda v minulosti obyvatelé sociálně vyloučené lokality zaregistrovali nějaké vážné potyčky mezi obyvateli, odpovědělo dvě třetiny respondentů negativně. Dalších 22 % v této otázce odpovědělo „nevím“ a 12 % se vyjádřilo kladně, tedy že si pamatují v minulosti na nějaké vážné konflikty mezi obyvateli ve Štětí.

¹³ Během vyplňování dotazníků o něm bylo respondenty referováno jako o Zulu, kdy měl být klub takto oficiálně nazýván v minulosti

Dále pak byly domácnosti dotazovány na názor, zda si myslí, že je ve Štětí méně nebezpečno než před dvěma roky. U této otázky uvedlo 34 % dotazovaných, že je to z jejich pohledu stejné, 28 % respondentů označilo současný stav za lepší, 22 % si myslí, že je ve Štětí více nebezpečno než před 2 roky a zbylých 16 % vybralo odpověď „nevím“.

Graf 21: Názory respondentů na změny míry bezpečí ve Štětí v porovnání stavu před 2 roky

Zdroj: výsledky terénního výzkumu, jaro 2019

Problematika závislostí

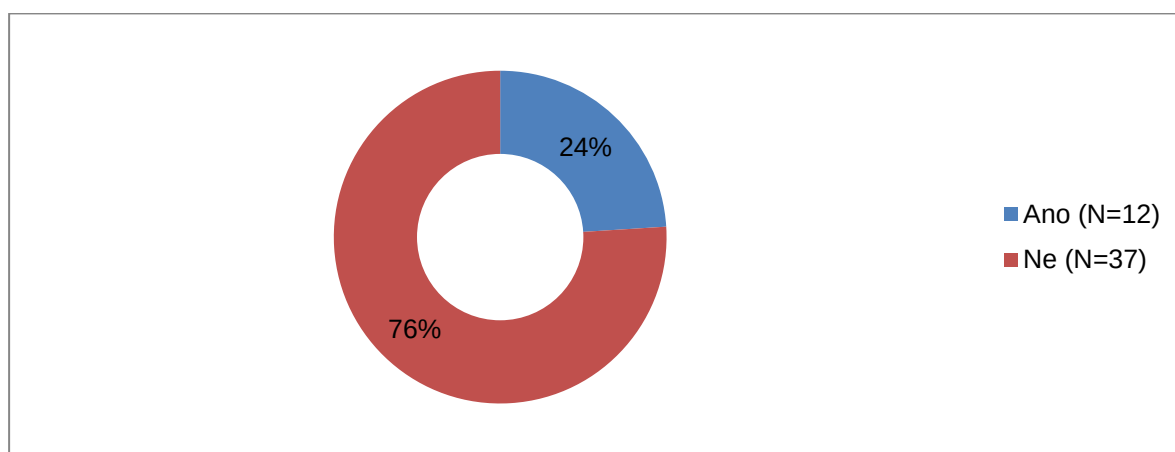
Jako hraniční téma mezi bezpečností a sociálními službami lze označit problematiku závislostí, na kterou byla v předkládaném dotazníku cílena obecná otázka, zda by respondenti věděli, kam se obrátit, kdyby oni sami, nebo někdo z okruhu jejich rodiny či přátel potřeboval pomoci se závislostí na drogách či alkoholu. O existenci tzv. K-centra, mělo povědomí 38 % dotázaných. Je potřeba zdůraznit, že tato otázka plnila pouze funkci informační, a proto z ní nelze více usuzovat. Pokud lidé tyto služby neznají, může to znamenat, že se se závislostí nepotýkají, že je pro sebe, či pro své okolí nikdy nepotřebovali.

Potravinová banka organizace Naděje

Potravinová banka byla alespoň jednou někdy využita zhruba čtvrtinou všech vyzpovídaných domácností. Vzhledem k citlivému tématu a s ním pojícím se stigmatem se dá odhadovat toto číslo ještě o něco vyšší, neboť ne každý respondent se musel cítit pohodlně při odpovídání na tuto otázku. Během rozhovorů bylo též zmíněno, že organizace Romano Jasnica některým respondentům poskytla potraviny, když to situace vyžadovala, ti ale nejsou v grafu č. 22 uvedeni, neboť ten vypovídá pouze o službě organizace Naděje¹⁴.

¹⁴ Organizace Romano Jasnica v minulosti potravinovou banku provozovala, v současnosti již nikoli.

Graf 22: Využití potravinové banky organizace Naděje

Zdroj: výsledky terénního šetření, jaro 2019